

TEMIR YO‘L TRANSPORTIDA JAMOAT XAVFSIZLIGINI TA‘MINLASH: NAZARIY-HUQUQIY ASOSLAR

Alixonov Bexzod Nizamidinovich

Toshkent davlat yuridik universiteti

mustaqil izlanuvchisi

Telefon: +998901326556

allixonbexzod@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20527260>

ANNOTATSIYA: Mazkur maqolada temir yo‘l transportida jamoat xavfsizligini ta‘minlashning nazariy va huquqiy jihatlarini tahlil qilinadi. Maqolada jamoat xavfsizligi tushunchasi, uning transport infratuzilmasidagi roli, xavf-xatarlar va tahdidlarni bartaraf etish mexanizmi hamda ma‘muriy-huquqiy tartibga solish asoslari ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, transport xavfsizligini ta‘minlash amaliyoti va mavjud muammolar tahlil qilinadi.

KALIT SO‘ZLAR: jamoat xavfsizligi, transport xavfsizligi, temir yo‘l transporti, ma‘muriy-huquqiy tartibga solish, xavf va tahdidlar.

Temir yo‘l transporti milliy iqtisodiyot va jamiyat hayotida muhim rol o‘ynaydi. U nafaqat yo‘lovchi va yuklarni tashish, balki ijtimoiy, siyosiy va iqtisodiy vazifalarni bajarishda ham ishtirok etadi. Shu sababli temir yo‘l transportida jamoat xavfsizligini ta‘minlash dolzarb masala hisoblanadi.

Jamoat xavfsizligi - shaxs, jamiyat va davlatning hayotiy manfaatlarini ichki va tashqi tahdidlardan himoya qilish holati bo‘lib, u transport xavfsizligini ham o‘z ichiga oladi. Temir yo‘l transportida xavfsizlikni ta‘minlash texnik, tashkiliy va huquqiy choralarni talab qiladi.

Temir yo‘l transporti mamlakat hududida va undan tashqarida yo‘lovchi va yuk tashishning eng muhim vositasi hisoblanadi. O‘zbekiston hududidagi temir yo‘l uzunligi 5 ming kilometrdan ortib, yillik yo‘lovchi tashish hajmi 10 milliondan, yuk tashish hajmi esa 102 678 million tonnadan oshadi. Shu bilan birga, 2023-yilda O‘zbekiston Jahon bankining Logistika samaradorligi indeksida (LPI) 88-o‘rinni egalladi, bu transport tizimining samaradorligini tasdiqlaydi.

Xavfsizlik nazariyasi bo‘yicha tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, xavfsizlik – bu shaxs, jamiyat va davlat manfaatlarini ichki va tashqi tahdidlardan himoyalash holati. Jamoat xavfsizligi esa ijtimoiy munosabatlarning maxsus tizimi sifatida, huquqiy va tashkiliy vositalar orqali ta‘minlanadi.

Jamoat xavfsizligi - bu shaxs, jamiyat va davlatning hayotiy manfaatlarini tahdidlardan himoyalash, huquqiy va tashkiliy choralar orqali barqaror rivojlanishni ta‘minlash tizimi. Temir yo‘l transportida jamoat xavfsizligi transport infratuzilmasi va texnik vositalarning xavfsizligi, yo‘lovchi va yuklar xavfsizligi, transport jarayonida yuzaga keladigan favqulodda vaziyatlarning oldini olish, yo‘lovchi va xodimlarning xavfsiz xulq-atvori kabi jihatlarni o‘z ichiga oladi. Shuningdek, transport xavfsizligi - jamoat xavfsizligining ajralmas qismi sifatida transport faoliyatida yuzaga keladigan xavf-xatarlarni minimallashtirishga xizmat qiladi.

Temir yo‘l transportida xavfsizlikni ta‘minlash murakkab tizim bo‘lib, unda huquqiy, tashkiliy va texnik mexanizmlar ishlaydi.

Huquqiy mexanizm ma‘muriy-huquqiy normalar, hujjatlar va ko‘rsatmalarni o‘z ichiga oladi. Bu mexanizm transport ob‘yektlarida xavfsizlikni ta‘minlash, huquqbuzarliklarni oldini olish va javobgarlikni belgilashni nazarda tutadi.

Tashkiliy mexanizm davlat organlari va transport subyektlarining hamkorligi, xavfsizlikni ta'minlash bo'yicha kompleks chora-tadbirlar va xodimlar faoliyatini nazorat qilishni o'z ichiga oladi.

Texnik mexanizm transportning texnik infratuzilmasi, signalizatsiya, monitoring va navigatsiya tizimlari orqali xavfsizlikni ta'minlaydi.

Ma'muriy-huquqiy tartibga solish transport xavfsizligini ta'minlashda markaziy rol o'ynaydi. Bu tartibga solishning asosiy elementlariga transport ob'ektlarida xavfsizlikni tartibga soluvchi huquqiy normalar, xavfsizlikni ta'minlash bo'yicha ko'rsatmalar va nazorat, xavf-xatarlarni oldini olish, bartaraf etish va minimallashtirish tizimi, yo'lovchilar va xodimlarning huquqiy madaniyatini oshirishga qaratilgan chora-tadbirlarni kiritish mumkin. Shuningdek, jamoat xavfsizligini ta'minlash prinsiplariga quyidagilar kiradi: inson huquqlari ustuvorligi, qonuniylik, davlat javobgarligi, xavfsizlik talablarini bajarish.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi jamoat xavfsizligini ta'minlash sohasida choralarni ishlab chiqish va amalga oshirish bo'yicha ijro etuvchi hokimiyat organlari faoliyatini muvofiqlashtiradi, ushbu yo'nalishda davlat dasturlari, “yo'l xaritalari” va rejalarining bajarilishini boshqaradi, jamoat xavfsizligini ta'minlash kuchlari, vositalari va organlarini moddiy hamda moliyaviy resurslar bilan ta'minlash choralarni ko'radi. U jamoat xavfsizligini ta'minlash va jamoat tartibini saqlash bo'yicha choralarni amalga oshirishga ko'maklashadi, shuningdek mazkur vazifalarni hal etish faoliyatini har tomonlama ta'minlash masalalarini hal qiladi.

Hukumat transport sohasida davlat siyosatini amalga oshirishni ta'minlaydi, faoliyatni muvofiqlashtiradi, transport tizimini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlarini belgilaydi, davlat dasturlarini ishlab chiqish va amalga oshirishni tashkil etadi, transport infratuzilmasini shakllantirish va uning samarali faoliyat yuritishini ta'minlaydi. Shuningdek, transport sohasida litsenziyalash, sertifikatlashtirish, ruxsat berish va xabardor qilish tartib-taomillarini belgilaydi, transport infratuzilmasi obyektlari va transport vositalarining toifalari sonini hamda ularni toifalarga ajratish mezonlarini belgilab beradi.

Mazkur masalalar yuqorida ko'rsatilgan yo'nalishlarni tartibga soluvchi hukumat qarorlarini qabul qilish yo'li bilan hal etiladi. O'zbekiston Respublikasi qonunchilik milliy ma'lumotlar bazasi (lex.uz) ma'lumotlariga ko'ra, 2025-yil 10-noyabr holatiga, temir yo'l transportida xavfsizlikni ta'minlashga oid O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 46 ta qarori qabul qilingan.

O'zbekiston Respublikasi Davlat xavfsizlik xizmati milliy xavfsizlikni ta'minlash, davlat chegarasini qo'riqlash, mamlakatni tashqi tahdidlardan himoya qilish manfaatlarida razvedka faoliyatini amalga oshiradi. Uning vazifalariga, shuningdek, davlat manfaatlarini tashqi va ichki tahdidlardan himoya qilish hamda davlat xavfsizligini ta'minlash sohasida yagona davlat siyosatini amalga oshirish kiradi. Shubhasiz, uning faoliyatida mamlakat transport xavfsizligini, shu jumladan temir yo'l transporti kabi strategik sohada xavfsizlikni ta'minlash masalalari muhim o'rin egallaydi.

Hozirgi kunda temir yo'l transportida jamoat xavfsizligini ta'minlash huquqiy tartibga solishda bo'shliqlar va koliziyalar, texnik vositalar va signalizatsiya tizimlarining to'liq ishlamasligi, yo'lovchi va xodimlar xulq-atvori va huquqiy madaniyatining yetarli emasligi kabi muammolar bilan bog'liq bo'lib, ularni hal qilish uchun ma'muriy-huquqiy normalarni takomillashtirish, transport xavfsizligi institutini mustahkamlash, texnik va tashkiliy chora-tadbirlarni kuchaytirish, jamoatchilikni xavfsizlik masalalarida faollashtirish kabi yechimlar taklif qilish maqsadga muvofiq deb o'ylaymiz.

Temir yo‘l transportida jamoat xavfsizligini ta‘minlash murakkab tizim bo‘lib, unda huquqiy, tashkiliy va texnik choralar uyg‘un ishlashi muhim. Jamoat xavfsizligini ta‘minlash transport infratuzilmasi, yo‘lovchi va yuklar xavfsizligini nazorat qilish, huquqbuzarliklarni oldini olish va favqulodda vaziyatlarning oqibatlarini kamaytirish orqali amalga oshiriladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O‘zbekiston Respublikasi Temir yo‘l kodeksi, Toshkent, 2022.
2. Joldasov A.F., “Jamoat xavfsizligini ta‘minlashning nazariy asoslari”, Toshkent, 2020.
3. Panarin S.A., Safety and Security: Theoretical Approaches, Moscow, 2019.
4. Kondrashov B.P., Public Safety in Transport, Saint-Petersburg, 2021.
5. Ziyodullaev M., “Jamoat xavfsizligi tizimi”, Tashkent, 2022.
6. Tang Sh., “Concept of Safety in Transport Infrastructure”, Beijing, 2018.
7. Jahon banki, Logistics Performance Index, 2023.